

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΧΡΥΣΑΦΟΥ ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΟΥ
ΕΝΑΤΟΣ ΑΥΤΟΓΡΑΦΟΣ ΚΩΔΙΞ

Ο Παναγιώτης Χρυσάφης ο νέος (ο παλαιός Χρυσάφης, ο Μανουήλ, ζει στα χρόνια της 'Αλώσεως), ακμάζει από τα μέσα του 17ου αιώνας, ίσως ως κάποια χρονιά από τέλη της δεκαετίας του 1680-1690. Από νεότερες έρευνες και δημοσιεύματα είμαστε σε θέση να πληροφορηθούμε ότι είναι γνωστό σήμερα γι' αυτόν¹. Τα στοιχεία αυτά πηγάζουν κυρίως από τη χειρόγραφη παράδοση και μάλιστα από τα δικά του αυτόγραφα, των μαθητών του, αλλά και κατοπινών έραστών των ποιημάτων του των ύμνολογικών και μουσικών, που φρόντισαν να τα συμπεριλάβουν στις δικές τους συλλογές. Είναι δε ο Παναγιώτης Χρυσάφης από τους πρώτους κρείτους μιας μεγάλης αλυσίδας σπουδαίων μουσικών στην Κωνσταντινούπολη², που έπηρξασε άποφασιστικά την εξέλιξη της ψαλτικής τέχνης στα σύγχρόνα του, αλλά και στα κατοπινά από αυτόν, χρόνια.

Τελευταία και πιο ολοκληρωμένη προσωπογραφία για τον πρωτοψάλτη αυτόν της του Χριστού Μεγάλης Έκκλησίας, δηλαδή του πατριαρχικού ναού, είναι αυτή που δημοσιεύτηκε στο πρόγραμμα του Μεγάλου Μουσικής 'Αθηνών για τον κύκλο συναυλιών «Μελοουργοί του 12' αιώνα» της περιόδου 1995-1996, γραμμένη από τον

1. Τα δημοσιεύματα αυτά είναι τά εξής: Chr. Patrinelys, «Protopsaltoi, Lampadarioi, and Domestikoi of the Great Church during the Post-Byzantine Period (1453-1821)», *Studies in Eastern Church Music*, τ. III, London 1973, σσ. 150-152; Μαν. Χατζηγεωργιάδης, *Μουσικά χειρόγραφα Τουρκοκρατίας (1453-1832)*, τ. 1, 'Αθήνα 1975, σσ. 404-411; του ίδιου, *Χειρόγραφα Έκκλησιαστικής Μουσικής 1453-1820*, 'Αθήνα 1980, σσ. 33-34, 86, 130-131, και φωτογραφικά δείγματα 31, 41; Γρ. Θ. Στάθης, *Η δεκαπεντασύλλαβος Ύμνογραφία εν τη Βυζαντινή Μελοποιία*, 'Αθήνα 1977, σσ. 115-116; του ίδιου, *Οι άναγραμματοσμοί και τά μαθήματα της Βυζαντινής μελοποιίας*, 'Αθήνα 1979, σσ. 52-53. Στόν Γρ. Θ. Στάθη, *Τά χειρόγραφα Βυζαντινής Μουσικής*. Άγιον Όρος, τ. Β', 'Αθήνα 1976, καταλογογραφούνται αναλυτικά δύο από τούς αυτόγραφους κώδικες του Παναγιώτη Χρυσάφη, ο Σινωπ. 128 και ο Πανελ. 993. 'Ακόμη, στόν Γ' τόμο του ίδιου έργου ('Αθήνα 1993), σσ. 671-678, όπως και στό παραπάνω μνημονεύθεν *Η δεκαπεντασύλλαβος*, σ. 116, σημ. 5, τό ξεκαθάρισμα για τό βαφτιστικό όνομα του νέου Χρυσάφη. Για μία τελευταία πλήρη προσωπογραφία περί του νέου Χρυσάφη όμοίως παρατίθεται.

2. Η άλυσίδα αυτή ξεκινά από τόν Γεώργιο Ρουδεστινό τόν Πρωτοψάλτη, κοντά στόν όποιο μαθήτουμε ο Χρυσάφης (όπως ο ίδιος αναφέρει), συνεχίζεται μέ τόν Παναγιώτη Χρυσάφη, κατόπιν υπάρχει ο μαθητής του Γερμανός Νέων Πατρών και οί «φοιτητές» του Γερμανού Μπαλάουζο Νομοφύλαξ και Κοσμάς Τριφίτης ο Μοσεδόνας. Ο Κοσμάς έπηρξε δάσκαλος του Δαμιανού Βατοπεδινού που μνημονεύεται πάλι σάν δάσκαλος τών Πολιτών μουσικών και κυρίως του Παναγιώτου Χαλάτζογλου Πρωτοψάλτου, αυτός του Ίωάννου Τραπεζούντιου, κατά σειράν δομestίχου, λαμπαδαρίου και πρωτοψάλτου και δασκάλου τών Δανιήλ πρωτοψάλτου, Πέτρου λαμπαδαρίου και Τσακβού επίσης κατά σειράν δομestίχου, λαμπαδαρίου και πρωτοψάλτου. Η άλυσίδα συνεχίζεται μέ τόν Πέτρο Βυζάντιο που πήρασε όμοίως από τά τρία αυτά άξιώματα, όπου μαθήτουμε στόν συνονόματό του λαμπαδάρη, αλλά και μέ τούς μεταγενέστερους, Μανουήλ, Γρηγόριο και Κωνσταντίνο, τούς πρωτοψάλτες. Στοιχεία για όλα αυτά στό βιβλιογραφία της προηγούμενης ύποσημείωσης.

καθηγητή του πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Γρ. Θ. Στάθης. Στὴν παρουσίαση αὐτῆ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ μελουργοῦ, ποῦ ὑπῆρξε ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους τῆς ἐποχῆς του, μπορεῖ νὰ ἀνατρέξει ὁ κάθε φιλομαθὴς γιὰ τὴν ἐνημέρωσή του.

Οἱ αὐτόγραφοι κώδικες τοῦ Παναγιώτη Χρυσάφη, ὅπως ἀναφέρονται στὴν τελευταία αὐτῆ ἐργασία, ἀνέχονται σὲ ὀκτώ, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ ἑξι στὸν ἑλλαδικὸ χῶρο καὶ οἱ δύο ἐκτός. Αὐτοὶ εἶναι:

1. Πατριαρχικὴ Βιβλιοθ. Ἱεροσολύμων, Νέα Συλλογὴ, ἀρ. 4, ἔτ. 1655.
2. Ἅγιον Ὅρος, Μονὴ Ξενοφ. 128, ἔτ. 1671.
3. Βιβλ. Κίβριου 78 Α, ἔτ. 1671.
4. Ἀρχαιολ. Μουσεῖο Ἀλμυροῦ 15, ἔτ. 1672.
5. Ἅγιον Ὅρος, Μονὴ Ἰβήρων 1224, περ. 1675.
6. Ἅγιον Ὅρος, Μονὴ Ἰβήρων 1097, περ. 1675.
7. Ἅγιον Ὅρος, Μονὴ Παντελεήμ. 993, περ. 1680.
8. Ἀθήνα, Ε.Β.Ε. 947, ἔτ. 1680.

Κατὰ τὴ διάκριση μᾶς ἔρρενας στὰ microfilms τῶν χειρογράφων τῆς μονῆς Μ. Λαύρας στὸ Πατριαρχικὸ Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν τῆς Θεσσαλονίκης, γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς ἐκπόνησης τῆς διδακτορικῆς μου διατριβῆς, μεταξὺ τῶν ἄλλων αὐτογράφων ποῦ βρέθηκα—ἄγνωστον ἕως σήμερα—ἐπιωνύμων δασκάλων τῆς ψαλτικῆς, διαπίστωσα ὅτι ὁ κώδικας Η 118 ἀποτελεῖ τὸ ἕνατο ὡς σήμερα γνωστὸ αὐτόγραφο τοῦ παραπάνω ψάλτου, μελοποιοῦ καὶ δασκάλου τῆς ψαλτικῆς τέχνης. Δύο ἐσωτερικὲς μαρτυριές, μία ἄμεση καὶ μία ἔμμεση, ὁ γραφικὸς χαρακτήρας, ἡ διακόσμηση τῶν πρωτογραμμάτων καὶ οἱ ἀνθολογούμενες συνθέσεις φανεροῦν στὸν προσεκτικὸ ἀναγνώστη τὸν γράφειν τοῦ κώδικα.

Ὁ κώδικας

Στὸν κατάλογο τῶν κωδίκων τῆς Μεγίστης Λαύρας³ καὶ στὴ σελίδα 118 δίνεται σύντομη περιγραφή τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν Η 118 χριγφ. τῆς μονῆς ὡς ἑξῆς:

Η 118. Μουσικόν

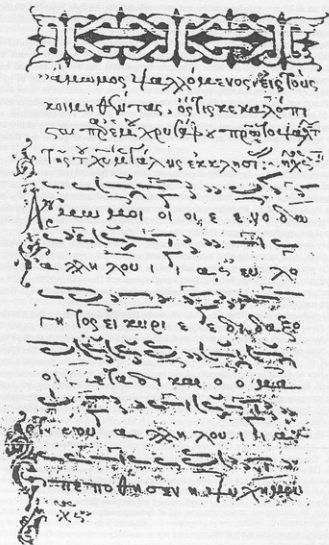
Χαρτ. 14×10 αἰὼν ιη' φ. 243

1. Μαθήματα τοῦ Ἐσπερινοῦ, ὄρθρου καὶ λειτουργίας καὶ εἰρμοὶ καλοφωνικοί.

2. ἐν φ. 104β «Πολυχρονισμὸς εἰς τὸν ἀγιωτάτων καὶ μακαριώτατων ἡμῶν αὐθέντην καὶ δεσπότην ἀρχιεπίσκοπον τῆς ἀγιωτάτης καὶ Θειοτάτης ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ ἁγίου καὶ Θεοβαδίστου Ὁρους Σινᾶ καὶ Ραῖθου, Χωρῆβ ἁγίας Βάτου καὶ πάσης γῆς Μαδιάμ Κυρίου Ἀνανία».

Ὅμως πέρα ἀπ' αὐτὰ, ἡ μελέτη τοῦ κώδικα ἔδειξε πὼς στὸ φ. 117α ἀρχίζει ἡ μελοποίηση τοῦ Ἀμώμου μὲ τὴν ἑξῆς δήλωση: *ἄμωμος ψαλλόμενος εἰς τοὺς κοιμηθέντας ὅστις κεκαλλώπισται παρ' ἐμοῦ Χρυσάφου πρωτοψάλτου τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας*. Ἐπίσης στὸ φ. 124β ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή: *τρισάμιον τοῦ βήματος ἡμέτερον*. Σ' αὐτὲς τὶς δύο περιπτώσεις τὰ μέλη ποῦ ἀνθολογοῦνται εἶναι ἀναμφίβολα τοῦ Παναγιώτη Χρυσάφη. Ἀλλὰ καὶ ἡ γραφή εἶναι τοῦ Χρυσάφη, ὅπως τὴ γνωρίζου-

3. Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Μεγίστης Λαύρας (τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὁρει). Συνταχθεὶς ὑπὸ Σπυρίδωνος Λαυριώτου ἱατροῦ, ἐπιξεργασθεὶς δὲ καὶ διασκευασθεὶς ὑπὸ Σωφρονίου Ἐδσπρατιδίου, Μητροπολίτου πρ. Αἰωνιοπόλεως, Paris 1925.

ἄνωμος ὑπαρχόμενος εἰς τοὺς
κοιμηθῆντας, ὅστις κεκαλόπι
σαι πρὸ ἐκ χρυσάφου πρῶτος εἶσθε
Τῶν ἁγίων μέγας ἐκκλησίαι· ἡχ.
ἄνωμοι οἱ οἱ εἰς ἡσυχίαν
ἀλλήλου· ἡχ. εὐχ.
ἡσυχίαν εἰς ἡσυχίαν
οἱ ἡσυχίαν καὶ ὁ οἱ οἱ
ἡσυχίαν σου ἀλλήλου· ἡχ.
ἡσυχίαν ἡσυχίαν ἡσυχίαν
ἡσυχίαν ἡσυχίαν ἡσυχίαν
ἡσυχίαν ἡσυχίαν ἡσυχίαν

με από τα άλλα του χειρόγραφα αν και στον κώδικα της Λαύρας αρκετές σελίδες μοιάζουν να μην έχουν την επιμέλεια με την οποία μας έχει συνηθίσει στα υπόλοιπα αυτόγραφα του, τα οποία έχουν αξία μνημειακή⁴.

Άρχικά παρατηρούμε ότι το *αἰὼν ιη'* του καταλόγου πρέπει να μετατραπεί σε *αἰὼν ιζ'*, μὴς και τὸ 1700 ὁ Χρυσάφης σίγουρα δὲν ζεῖ πιά⁵. Κατόπιν πρέπει νὰ πούμε ὅτι τὸ χειρόγραφο δὲν εἶναι πλήρες, οὔτε γράφεται στὸ σύνολο τὸ ἀπὸ τὸν Παναγιώτη Χρυσάφη. Πιὸ συγκεκριμένα, τὰ φφ. 1α-8β δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴ γραφίδα του. Ἀπὸ τὸ φ. 9α καὶ ἔξῃς, γραμμένα ἀπὸ τὸ χεῖρ του, συναντοῦμε τὸ τέλος ἑνὸς χειρῶνικου καὶ ἀκολουθῶς καὶ ἄλλα χειρῶνικὰ σὲ διαφόρους ἵχους. Τὸ χάσμα ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ δύο φύλλα (8β-9α) εἶναι φανερό στὸν κώδικα, ὅρα οὐσιαστικὰ τὸ χειρόγραφο εἶναι ἀκέφαλο καὶ μάλιστα τὰ πρῶτα φύλλα γράφθηκαν ἀπὸ μεταγενέστερο γραφεὰ σὲ μιά προσπάθειά του νὰ καλύψει τὰ ἀπολοσθέντα φύλλα τοῦ Παναγιώτη Χρυσάφη.

Πράγματι, ὁ ἄγνωστος συμπληρωτὴς ἀνθολογεῖ τὰ χειρῶνικὰ πού ἔλειπεσαν, σταματώντας στὴ φράση *...ἀγγελικαῖς ἀοράτως...* σ' αὐτὸ τοῦ τρίτου ἵχου, γιὰ νὰ συνεχιστεῖ τὸ μέλος (*δορυφορούμενον...*) ἀπὸ τὸ χεῖρ τοῦ Χρυσάφη στὸ ἐπόμενο φύλλο. Τὸ πρᾶγμα ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἀρίθμηση τῶν τετραδίων: κάτω ἀριστερά στὴν ὠα τοῦ φ. 9α ἀρχίζει τὸ β' τετράδιο καὶ καθὼς τὰ τετράδια παρακάτω εἶναι ὀκτάφυλλα καταλαβαίνουμε ὅτι τὸ πρῶτο ὀκτάφυλλο τοῦ Χρυσάφη, πού σίγουρα θὰ περιλάμβανε καὶ μιά ἀρκετικὴ ἐπιγραφή, ἔλειπε.

Δὲν εἶναι ὁμως ἀνομο αὐτὸ τὸ ἄξιο προσοχῆς. Ἄλλο ἓνα χάσμα διακρίνεται μετὰ τὸ φ. 124β. Ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ καὶ μετὰ διακόπεται ἡ ἀρίθμηση τῶν τετραδίων καὶ ἀλλάζει καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν σειρῶν σὲ κάθε σελίδα, ὁ γραφεὺς ὁμως παραμένει ὁ ἴδιος. Πιθανότατα λοιπὸν ἔχουμε δύο ξεχωριστὰ χειρόγραφα τοῦ Παναγιώτη Χρυσάφη πού, εὐρισκόμενα σὲ ἄσημη κατάσταση, συνενώθηκαν ἀπὸ κάποιον μεταγενέστερο (ἴσως μαθητὴ του) σὲ ἓνα.

Ὁ κώδικας περιλαμβάνει σὲ χαλαρὴ διάταξη (δὲν ἀκολουθεῖται δηλαδὴ πάντα ἡ σειρά τῶν ἀκολουθιῶν τοῦ νυχθημέρου), μελοποιήσις διαφόρων ἱμνων, κυρίως ὁμιος καλοφωνικῶν μαθημάτων παλαιῶν δασκάλων καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ Χρυσάφη τοῦ νέου. Ἀπὸ τὴ Θ. Λειτουργία περιέχονται κάποια χειρῶνικὰ καὶ κοινωνικὰ, ἓνα τρισάγιο καὶ τὰ μέλη τῆς Θ. Λειτουργίας τοῦ Μ. Βασιλείου, ἐνῶ ἀπὸ τὸν Ἑσπερινὸ λίγα μέλη (*Νὺν αἱ δυνάμεις καὶ Γεύσασθε...*) τῆς ἀκολουθίας τῶν Προηγιασμένων Δώρων, τὰ ὀκτὼ ἀναστάσιμα Θεοτοκία καὶ ἡ ἀρχικὴ μόνω φράση τοῦ *Μακάριος ἀνήρ* στὸ τέλος τοῦ χειρογράφου. Ἀπὸ τὸν Ὀρθρο ὑπάρχουν τὰ ἔνδεκα ἔσθινά δοξαστικά, ὁ ἄμωμος, ἓνα πασιπνοῖα τοῦ εὐαγγελίου τοῦ ὄρθρου τοῦ Γαβῆ καὶ οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι τῆς Τιμωτέρας.

Στὸ φ. 12β πρωτοπαρουσιάζεται τὸ ὄνομα «Χρυσάφης» πρὶν ἀπὸ τὴ μελωδία

4. Ἐγχειρμας φωτογραφίες ἀπὸ θαυμάσιες τέχνες κώδικες τοῦ Χρυσάφη (κυρίως τὸν Ξενοφ. 128 καὶ τὸν Ἱεροσ. Ν. Σὺλλογή 4) εἶναι συγκροτημένες στὴν προσωπογραφία τοῦ Γρ. Θ. Στάθη πού μνημονεύσαμε. Δὲν εἶναι ἀσφαλῶς γνωστὸ, ἀν οἱ ὀλοσθίδες μικρογραφίες τῶν κώδικων αὐτῶν εἶναι δημιουργήματα τῆς δικῆς του καλλιτεχνίας ἢ ἦσαν ἀπὸ ἄλλον κατ' ἀνάθεση. Πάντως καὶ αὐτὸ ἀν ἰσχύει, ἡ τεχνικὴ, καθαρὰ καὶ εὐκολοδιάβαστη γραφὴ του, τὰ ζωηρὰ χρώματα, τὰ καλίσθητα πρωτογράμματα καὶ οἱ διακοσμητικὲς ταινίες (ἐπίτιτλα) πού κομμοῦν πραγματικὰ τίς σελίδες τῶν χειρογράφων του, ἀλλὰ καὶ ἡ φροντίδα του νὰ γίνουν οἱ μικρογραφίες, τὸν κατατάσσουν στὸς σπουδαιότερους καλλιτέχνες αὐτοῦ τοῦ αἵους τῆς πολιτιστικῆς δημιουργίας.

5. Βλ. τὴ μνημονεύθῃσα προσωπογραφία τοῦ καθηγητοῦ Γρ. Θ. Στάθη, σ. 11.

ένος χειροβιβίου: τοῦ αὐτοῦ κῆρ Χρυσάφι καὶ μαίστορος. Λίγο μετὰ, στὸ φ. 25β, ἡ ἐπιγραφή εἶναι σαφέστερη: τὸ παρὸν χειροβιβικὸν ποίημα τοῦ αὐτοῦ [Χρυσάφου] πρωτοφάτου... Οἱ δύο ἐπιγραφές δημιουργοῦν μιὰ σύγχυση. Ὁ χαρακτηρισμὸς «μαίστωρ» ἀποδίδεται ἀπὸ τὴ χειρογράφη παράδοση στὸν παλαιὸ Χρυσάφη, τὸν Μαυροβλή (λαμπταδάρου τοῦ εἰσαγωγῆ βασιλικὸν κλήρον μέχρι τὴν Ἄλωση), ἐνὸς τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωτοφάτου μᾶς ὁδηγεῖ στὸν νέο, τοῦ ἰζ' αἰῶνος. Χαρακτηρίζει ὁ γραφεὺς τὸν ἑαυτὸ του ὡς μαίστορα ἢ τὸ χειροβιβικὸν στὴν πρώτη περίπτωση ἀνήκει στὸν παλαιό; Κι ἂν εἶναι ἔτσι, τότε γιατί γράφει μετὰ, τοῦ αὐτοῦ πρωτοφάτου; Ἴσως μόνον ὁ παραλληλισμὸς τῶν συνθέσεων μπορεῖ νὰ λύσει τὴν ἀπορία.

Ὁ Χρυσάφης ἀνθολογεῖ στὸν κώδικα συνθέσεις παλαιῶν ἀλλὰ καὶ σχεδὸν συγχρόνων του μελουργῶν. Ἐτεῖ βρισκόμε «ποιήματα» τοῦ Ἠθικοῦ, Κοκουκεῖλου, Κορώνη, Κλαδά, Μανουὴλ Χρυσάφου, Μανουὴλ Γαζῆ, Γαβριὴλ ἱερομονάχου, Ἰωάσαφ τοῦ νέου Κοκουκεῖλι καὶ φυσικὰ δικά του.

Ἰδιαίτερη μνεία πρέπει νὰ γίνει γιὰ τὴν ἐνότητα ποῦ ἐπιγράφεται ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἀγίῳ τῶν ἡχημάτων (φ. 210β κ.έ.), στὴν ὁποία περιλαμβάνονται τὰ ὀκτὼ δογματικὰ θεοτοκίγια τῆς Ὀκτωήχου μὲ παρεμβολὴ κρατήματος πρὶν τὴν τελικὴ τους φράση. Τὸ γεγονός δὲν εἶναι συνηθισμένον. Στὶς ἀρχές τῶν Παπαδικῶν⁶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐπιγραφή συγκεντρώνονται οἱ ἀρκετικὲς μουσικεῖς φράσεις στιχηρῶν ἰδιομέλων ἀπὸ τὰ πιὸ γνωστὰ τῆς ἀσματικῆς πράξης, ὅπως τὰ ἑνδεκα ἑωθινὰ δοξαστικά, ταξιδιομημένες κατ' ἦχον, γιὰ νὰ χρησιμεύουν στὴ διδασκαλία τῶν μαθητῶν καὶ στὴν ἀσφαλέστερη ψαλμῶδηση τῶν ἦχων. Ἡ χρῆσις ἐδῶ τῶν δογματικῶν θεοτοκιῶν γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ (ἐπίσης πολὺ γνωστῶν καὶ συχνὰ ψαλλομένων ὕμνων ποῦ ἐξαντλοῦν τὴν ὀκταηχία) φανερώνται πρωτοτυπία, ἀλλὰ πιθανότατα καὶ τὴ διδακτικὴ πρακτικὴ τοῦ Χρυσάφου.

Τέλος, στὸ φ. 104β κ.έ., περιέχεται, ἀγνωστο ἀπὸ ἄλλοι, τὸ Πολυχρόνιον ποῦ μνημονεῖται ὁ ἔντυπος κατάλογος καὶ ἀναγράφεται παραπάνω. Τὸ κείμενο τοῦ Πολυχρονίου, στὸ ὅποιο περιέχεται τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνανία, εἶναι πολὺ βοηθητικὸ γιὰ τὴ χρονολόγησι τοῦ α' τμήματος τοῦ κώδικα αὐτοῦ. Ὁ Ἀνανίας ὁ Βυζάντιος ἕληξε πρόσωπο μὲ πολυκήμεντη ζωὴ καὶ δράση, ἀλλὰ ὅπως φαίνεται καὶ μὲ ἀτυχεῖς ἐπιλογές⁷. Χρημάτισε ἀρχιεπίσκοπος Σιναιῶν τὰ ἔτη 1661-1671. Προηγουμένως ὅμως, ἂν καὶ κατήγετο ἀπὸ τὴν Πισιδία, εἶχε ἀνατραφεῖ στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ οἶγουρα θὰ γνώριζε καλὰ τὸν Παναγιώτη Χρυσάφη, ποῦ τὰ χρόνια ἐκεῖνα ἦταν πρόσωπο μὲ μεγάλο κύρος, πρωτοφάτης τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ καὶ δάσκαλος ἑκακοστός. Ἴσως νὰ ὑπῆρχε φιλικὴ σχέση ἀνάμεσα στοὺς δύο ἄνδρες καὶ αὐτὸ νὰ ὁδήγησε τὸν Ἀνανία ἀργότερα στὸ νὰ στελεχίσει στὸν Χρυσάφη τὸ κείμενο τοῦ Πολυχρονιομοῦ τοῦ ἑαυτοῦ (!) πρὸς μελοποίησι. Δὲν μελοποίησε ὁ Χρυσάφης αὐτοβούλως τὸν Πολυχρονισμό αὐτὸ, γιὰ τὸν ἄπλο λόγο ὅτι δὲν εἶναι αὐτὸς ποῦ προβλέπει ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξι ἀλλὰ ἓνα δημιουργημα αὐθαίρετο τοῦ Ἀνανία, ὁ ὁποῖος προσπάθησε νὰ ἐπιβάλει καθεστῶς ἀνεξαρτητοποιήσις τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή

6. Παπαδική: εἶδος κώδικα ποῦ πρωτοεμφανίζεται τὸν 14ο αἰῶνα (κώδικας Ε.Β.Ε. 2458 τοῦ ἔτους 1336), καὶ κατὰ κύριο λόγο περιέχει τίς μελοποιήσεις τῶν σταθερῶν μερῶν τῶν ὁσολουβιῶν τοῦ νυχθημέρου (π.χ. κεκραγάρια, πασαπνοάρια, χειροβιβία, κοινωνικὰ κ.λπ.), ποῦ στὴν πλειοψηφία τους προέρχονται ἀπὸ τὸ ψαλτήρι τοῦ Δαβὶδ. Στὶς ἀρχές τῶν Παπαδικῶν περιέχονται θεωρητικὰ κείμενα, αἱ προθεωρίες.

7. Ὅλες οἱ πληροφορίες γὰ τὸν Ἀνανία ποῦ παρατίθενται ἐδῶ ἔχουν ἀντιληθῆ ἀπὸ τὴ διδακτορικὴ διατριβὴ τοῦ Δέκτορος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Σπυρ. Κοντογιάννη, *Τὸ Σιναιτικὸν ζήτημα (ΙΣΤ' - ΙΘ' αἰ.)*, Ἀθήνα 1987.

στήν ὁποία ὑπαγόταν⁸.

Ἡ ὑπαρξη τοῦ κειμένου αὐτοῦ στὸν κώδικα σέ μελοποίηση τοῦ Χρυσάφη τοποθετεῖ τὸ α' τμήμα τοῦ χειρογράφου μετὰ τὸ 1661 ἢ καὶ λίγο ἀργότερα, μετὰ τὸ 1663-1664. Ὁ Ἄνασιος ἐπαύθη ὀριστικά τὸ 1671, ἔζησε μέχρι τὸ 1692 καὶ ἐκοιμήθη ὡς πρῶτον Σιναίου. Δὲν θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ ὑποθέσουμε ὅτι τὸ Πολυχρόνιο γράφτηκε στὸν κώδικά μας μετὰ τὸ 1671, ἀρα μποροῦμε κατὰ προσέγγιση νὰ τοποθετήσουμε τὴ γραφή τοῦ α' τμήματος τοῦ κώδικα ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1663-1671.

Μέ τίς πληροφορίες αὐτές ὁλοκληρώνουμε τὴν παρουσίαση τοῦ αὐτογράφου — ἔνατου στή σειρά καὶ πιστεύουμε ὅτι στὸ μέλλον θὰ ἀνακαλυφθοῦν καὶ ἄλλα— τοῦ Παναγιώτη Χρυσάφη, χωρὶς νὰ προχωρήσουμε στὴν ἀναλυτικὴ του περιγραφή. Αὐτὴ θὰ περιμένει τὴ δημοσίευσή της στοὺς καταλόγους μουσικῶν χειρογράφων τοῦ Ἁγίου Ὄρους⁹, ἔργο ζωῆς τοῦ καθηγητοῦ Γρηγορίου Θ. Στάθη.

Μ. ΠΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ